

คู่มือโครงการส่งเสริมการเกษตร ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2565

โครงการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร

กิจกรรมส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร

1. ความสอดคล้อง

1.1 ยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี ยุทธศาสตร์ที่ 5 : ด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ : พัฒนาพื้นที่เมือง ชนบท เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเชิงนิเวศ มุ่งเน้นความเป็นเมืองที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง

ประเด็นยุทธศาสตร์ชาติด้อย : การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากลและค่ามาตรฐานสากล

1.2 แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ : (18) การเติบโตอย่างยั่งยืน แผนย่อย : การจัดการมลพิษที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม และสารเคมีในภาคเกษตรทั้งระบบให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล

1.3 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเติบโตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน เป้าหมายที่ 3 สร้างคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี ลดมลพิษ และลดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนและระบบนิเวศ ข้อ 3 แนวทางการพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและสามารถผลักดันสู่การปฏิบัติ ข้อ 3.2 แก้ไขปัญหาวิกฤตสิ่งแวดล้อม 3.3 แก้ไขปัญหาวิกฤตหมอกควันไฟป่าในเขตภาคเหนือและภาคใต้

1.4 แผนปฏิรูปประเทศ : ด้านเศรษฐกิจ

1.5 นโยบายรัฐบาล ด้านที่ 10 การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อสร้างการเติบโตอย่างยั่งยืน

1.6 นโยบายเร่งด่วน : แผนปฏิบัติการขับเคลื่อนวาระแห่งชาติ “การแก้ไขปัญหามลพิษด้านฝุ่นละออง”

2. หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ภาคเหนือตอนบนได้ประสบปัญหาหมอกควันปกคลุมและเกิดมลพิษทางอากาศเป็นประจำทุกปี โดยมีสาเหตุหลักมาจากการเผาในที่โล่ง ทั้งในพื้นที่ป่าและพื้นที่การเกษตร ซึ่งการเผาดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนและเศรษฐกิจของประเทศเป็นอย่างมาก รวมทั้งยังส่งผลเสียต่อการทำอาชีพการเกษตรโดยตรง กล่าวคือ ทำให้ดินเสื่อมโทรมขาดความอุดมสมบูรณ์ ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น ผลผลิตที่ได้รับต่ำกว่าที่ควรจะเป็น รัฐบาลจึงได้ให้ความสำคัญในการป้องกันและแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยมอบหมายให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์รับผิดชอบดำเนินการควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร และมอบหมายให้กรมส่งเสริมการเกษตรดำเนินการส่งเสริมการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร ที่มีเป้าหมายในการเสริมสร้างความรู้ ความเข้าใจให้เกษตรกรตระหนักถึง

ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น และนำเสนอทางเลือกในการใช้เทคโนโลยีการเกษตรทดแทนการเผา สร้างการมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผา รวมทั้งสร้างต้นแบบในการทำการเกษตรปลอดการเผาเพื่อสนับสนุนการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตรในระยะต่อไป

3. วัตถุประสงค์

ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเกษตรเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร

4. เป้าหมาย/สถานที่ดำเนินการ

4.1 เกษตรกร จำนวน 540 ราย

4.2 เครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผาเพื่อสร้างกลไกในการขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร จำนวน 3 แห่ง ใน 3 ตำบล

5. กิจกรรม และวิธีการดำเนินงาน

5.1 สร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผาเพื่อขับเคลื่อนการแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร โดยใช้กลไกของ ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก) หรือศูนย์จัดการดินปุ๋ยชุมชน (ศดปช.) หรือกลุ่มเกษตรกรในพื้นที่ส่งเสริมการทำการเกษตรแปลงใหญ่ หรือเกษตรกร Young smart farmer หรือเกษตรกร Smart farmer หรือเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน หรือเกษตรกรที่สนใจเข้าร่วมโครงการ โดยให้มองเป็นเชิงพื้นที่ อำเภอ ตำบล ในการดำเนินการ มีวิธีการ ดังนี้

(1) วิเคราะห์ปัญหาโดยใช้ข้อมูลจากสำนักงานพัฒนาเทคโนโลยีอวกาศและภูมิสารสนเทศ (องค์การมหาชน) นำไปวิเคราะห์ปัญหาเชิงพื้นที่ สถานการณ์การผลิตในพื้นที่ และความพร้อมของชุมชน เพื่อคัดเลือกพื้นที่และบุคคลเป้าหมายโครงการ

(2) ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถเป็นวิทยากรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา ส่งเสริมให้มีจัดการเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตรทดแทนการเผาทำลาย ปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตจากเดิม มุ่งสู่การทำการเกษตรปลอดการเผาที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมการปลูกไม้ผลไม่ยืนต้นเพื่อลดพื้นที่การปลูกพืชที่เสี่ยงจะเกิดการเผามีเกษตรกรเป้าหมาย รวม 540 ราย ในพื้นที่

พื้นที่ 10 จังหวัดภาคเหนือตอนบน

กลุ่มนาร่องกลุ่มใหม่ 3 กลุ่ม กลุ่มละ 20 ราย

รวมเป็น จำนวน 60 ราย

กลุ่มนาร่องกลุ่มเดิม (ปี 63 และปี 64) รวม 6 กลุ่ม กลุ่มละ 80 ราย

รวมเป็น จำนวน 480 ราย

โดยมีรายละเอียดของหลักสูตร ดังนี้

- ความรู้ความรูพื้นฐานด้านการหยุดเผาในพื้นที่การเกษตร ผลกระทบที่เกิดจากการเผาในพื้นที่การเกษตร แนะนำทางเลือกและสาธิตการใช้เทคโนโลยีการเกษตรทดแทนการเผาแก่เกษตรกรเป้าหมาย เพื่อปรับเปลี่ยนทัศนคติและจิตสำนึกของเกษตรกรให้ยอมรับการทำการเกษตรแบบปลอดการเผา

- แต่งตั้งผู้แทนเกษตรกรเพื่อทำหน้าที่บริหารจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่
การเกษตรนาร่อง

- วิเคราะห์ปัญหา ความพร้อมของชุมชน และจัดทำแผนชุมชนด้านการแก้ไขปัญหาการเผา
ในพื้นที่เกษตร รวมทั้งสร้างมาตรการทางสังคม กฎ ระเบียบ ข้อตกลงของชุมชนเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหา
ฯ ตลอดจนประมวลสรุปองค์ความรู้/ภูมิปัญญาท้องถิ่น และกำหนดแผนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาวิธีการผลิต มุ่งสู่
การทำการเกษตรปลอดการเผา รวมทั้งวางแผนและกำหนดวิธีการแก้ไขปัญหาการเผาฯ ปี 2565 ทั้งนี้ ควรจัด
ให้มีการให้สัตยาบันหยุดการเผาฯ หรือรณรงค์ หรือประชาสัมพันธ์ กระตุ้นเตือน และควบคุมไม่ให้เกิดการเผา
ในพื้นที่เกษตรในพื้นที่เป้าหมายอย่างต่อเนื่อง

- สร้างและพัฒนาวิทยากรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา กลุ่มละ 1 ราย หรือ 1 กลุ่ม
เกษตรกร ต่อเป้าหมาย 1 กลุ่ม

- ประกาศรับรองเกษตรกรและแต่งตั้งให้วิทยากรเกษตรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา
และแจ้งให้หน่วยงานท้องถิ่นและสมาชิกชุมชนรับทราบ เพื่อเป็นการสนับสนุนและอำนวยความสะดวกในการ
ทำงานของวิทยากรเกษตรฯ

(3) จัดนาร่องสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผาหรือส่งเสริมการ
ปรับเปลี่ยนการปลูกพืชเพื่อแก้ปัญหาการเผาอย่างยั่งยืน โดยพิจารณาใช้เทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุ
การเกษตรทดแทนการเผาที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ เพื่อใช้เป็นจุดเรียนรู้และศึกษาดูงานในด้านการทำ
การเกษตรปลอดการเผา เช่น จัดทำแปลงเรียนรู้การไถกลบตอซึ่งทดแทนการเผา ทำปุ๋ยหมัก เพาะเห็ดฟาง
ผลิตอาหารสัตว์ ผลิตถ่านอัดแท่ง หรือการปลูกพืชทดแทน เป็นต้น

(4) ส่งเสริมการรวมกลุ่ม & สร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา โดยคัดเลือกและจัดเวทีชุมชน
ผู้แทนเกษตรกรที่ทำหน้าที่บริหารจัดการป้องกันและแก้ไขปัญหาการเผาในพื้นที่การเกษตร ร่วมกันวิเคราะห์
ปัญหาช่วงวิกฤต ถอดบทเรียน และจัดทำแผนชุมชนและแผนการเรียนรู้ระยะยาววิธีการแก้ไขปัญหาการเผาฯ
ปี 2566

(5) ติดตาม นิเทศ ประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปรายงาน แก้ไขปัญหาเพื่อสนับสนุนการ
ควบคุมการเผาในพื้นที่การเกษตร จัดทำรายงานในส่วนที่เกี่ยวข้องส่งกรมส่งเสริมการเกษตร

5.2 รณรงค์ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์ ดำเนินการโดยสำนักส่งเสริมและพัฒนากาเกษตร เขตที่
1 2 3 4 และ 6 เพื่อกระตุ้นจิตสำนึกของเกษตรกรให้หยุดเผาในพื้นที่การเกษตร โดย

(1) จัดให้มีการรณรงค์ลดการเผาในท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะในช่วงวิกฤตปัญหาหมอกควัน โดย
การถ่ายทอดความรู้ เผยแพร่ข้อมูลแก่เกษตรกรในชุมชน มีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

(1.1) วัตถุประสงค์

(1.1.1) สร้างการรับรู้ให้เกษตรกรตระหนักถึงผลกระทบจากการเผาในพื้นที่
การเกษตร

(1.1.2) นำเสนอทางเลือกการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และ
เทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา เพื่อเกษตรกรสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการผลิตไปสู่ “การทำการเกษตร
แบบปลอดการเผา”

(1.2) หลักคิดของการจัดงาน

(1.2.1) ถ่ายทอดความรู้แบบเห็นของจริง

(1.2.2) เกษตรกรได้รับความรู้ถึงผลกระทบจากการเผาในพื้นที่การเกษตร และมีทางเลือกในการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา มาปรับใช้ในการ “ทำการเกษตรแบบปลอดการเผา”

(1.3) เป้าหมายและประเด็นการนำเสนอ

(1.3.1) เกษตรกรเข้าร่วมงาน จำนวนไม่น้อยกว่า 100 ราย ที่อยู่ในพื้นที่เสี่ยงต่อการเผาในพื้นที่การเกษตร

(1.3.2) นำเสนอทางเลือกการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา ให้สอดคล้องกับกิจกรรมการผลิตในพื้นที่ เพื่อให้เกษตรกรนำไปปรับใช้ในการทำการเกษตรของตนเอง

(1.4) กิจกรรมหลัก

(1.4.1) การสาธิตการใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา

กิจกรรม การผลิตในพื้นที่	ตัวอย่างกิจกรรมการสาธิต การใช้ประโยชน์จากเศษวัสดุทางการเกษตร และเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผา		
ข้าว	■ การเพาะเห็ดฟาง ■ การจัดการเศษวัสดุด้วยเครื่องอัดฟางก้อน	■ การไถกลบตอซัง ■ การผลิตอาหารสัตว์	■ การผลิตปุ๋ยหมัก / ปุ๋ยอินทรีย์/วัสดุปลูก ■ การแปรรูปเป็นของใช้และของประดับ
ข้าวโพด	■ การผลิตถ่านอัดแท่งจากซังข้าวโพด		
อ้อย	■ การตัดอ้อยสดด้วยรถตัดอ้อย ■ การจัดการเศษวัสดุด้วยเครื่องมวนใบอ้อย ■ การสางใบอ้อยด้วยเครื่องสางใบอ้อย รองรับการใช้แรงงานตัด		

(1.4.2) การจัดนิทรรศการประกอบที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเนื้อหาควรเกี่ยวเนื่องกับประเด็นการถ่ายทอดความรู้ (เช่น ความรู้เรื่องฝุ่น PM_{10} , $PM_{2.5}$, ผลกระทบจากการเผาด้านต่างๆ เช่น ทำลายโครงสร้างดิน ทำลายอินทรีย์วัตถุ ด้านสุขภาพอนามัย, งานศึกษาวิจัยด้านเทคโนโลยีทางการเกษตรทดแทนการเผาต่างๆ เป็นต้น) ทั้งนี้ สามารถพิจารณาได้ตามความเหมาะสม โดยควรประสานหน่วยงานในพื้นที่ร่วมบูรณาการ เช่น สถานีพัฒนาที่ดินจังหวัด สำนักงานพลังงานจังหวัด สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด สำนักงานสาธารณสุขจังหวัด สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน เป็นต้น

(1.4.3) การให้บริการแก่เกษตรกร จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งจากกรมส่งเสริมการเกษตร และหน่วยงานร่วมบูรณาการในพื้นที่ เช่น การให้บริการด้านการเกษตร การให้บริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น

(1.5) งบประมาณการจัดงาน สำหรับเป็นค่าใช้จ่าย ดังนี้

(1.5.1) ค่าจัดเตรียมสถานที่ เช่น เต็นท์ เก้าอี้ สถานที่/ฐานเรียนรู้/แปลงสาธิต ฯลฯ

(1.5.2) ค่าใช้จ่ายในส่วนพิธีการ (ถ้ามี)

(1.5.3) ค่าวัสดุสาธิต, นิทรรศการ, สื่อประชาสัมพันธ์ ฯลฯ

(1.5.4) ค่าอาหาร และเครื่องดื่ม สำหรับเกษตรกรและผู้ร่วมงาน

(1.5.5) ค่าพาหนะเกษตรกร (ถ้ามี)

โดยเบิกจ่ายตามหลักเกณฑ์ที่ระเบียบกำหนด

5.3 ผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19)

การดำเนินงานในกิจกรรมการฝึกอบรมและการถ่ายทอดความรู้ การประชุม การทัศนศึกษา การศึกษาดูงาน และการติดตามงาน หากได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID – 19) ไม่สามารถดำเนินการให้เป็นในลักษณะปกติ ให้ปรับเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินงานผ่านระบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ออนไลน์) โซเชียลมีเดีย หรือจัดทำเอกสารวิชาการให้ความรู้ หรือให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตแก่บุคคลเป้าหมายได้ โดยให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ของโครงการและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อเกษตรกรหรือกลุ่มเป้าหมาย ให้ปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการ และคำสั่งผู้ว่าราชการจังหวัด

6. แผนปฏิบัติงาน

กิจกรรม/ขั้นตอน	แผนปฏิบัติงาน											
	ปี 2564			ปี 2565								
	ต.ค. 64	พ.ย. 64	ธ.ค. 64	ม.ค. 65	ก.พ. 65	มี.ค. 65	เม.ย. 65	พ.ค. 65	มิ.ย. 65	ก.ค. 65	ส.ค. 65	ก.ย. 65
1.สร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา												
1.1 ถ่ายทอดความรู้และพัฒนาศักยภาพเกษตรกรให้สามารถเป็นวิทยากรด้านการทำการเกษตรปลอดการเผา (ถ่ายทอดความรู้สาเหตุผลกระทบและวิธีการทดแทนการเผา วิเคราะห์ปัญหา & ศักยภาพกลุ่มและจัดทำแผนชุมชนและแผนการเรียนรู้ฯ/เตรียมรับมือแก้ไขปัญหาในช่วงวิกฤต)												
1.1.1 พื้นที่นำร่องกลุ่มใหม่ 3 แห่ง		←→										
1.1.2 พื้นที่นำร่องกลุ่มเดิม 6 แห่ง (ปี 63 และปี 64)			←→									
1.2 นำร่องสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา/ส่งเสริมการปรับเปลี่ยนการปลูกพืชเพื่อแก้ปัญหการเผาบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน			←→		←→							
1.2.1 จัดการสาธิตเทคโนโลยีการจัดการเศษวัสดุการเกษตรทดแทนการเผา												
1.3 ส่งเสริมการรวมกลุ่ม & สร้างเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา (วิเคราะห์ปัญหช่วงวิกฤต ถอดบทเรียน และจัดทำแผนชุมชนและแผนการเรียนรู้ฯระยะยาว)							←→					
1.3.1 จัดเวทีชุมชน												
1.4 ติดตาม นิเทศ ประเมินผลการดำเนินงาน และสรุปรายงาน		←→										
2. รณรงค์ เผยแพร่ และประชาสัมพันธ์					←→							
2.1 จัดงานรณรงค์ลดการเผาในท้องถิ่น					←→							

7. ระยะเวลา

พฤษภาคม 2564 – กันยายน 2565.

8. ผลผลิต ผลลัพธ์ ตัวชี้วัด

8.1 ผลผลิต (output)

- (1) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่า 540 ราย
- (2) มีเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผา 9 แห่ง

8.2 ผลลัพธ์ (outcome)

เกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถนำความรู้ที่ได้รับปฏิบัติ ส่งผลให้เกิดพื้นที่การเกษตรปลอดการเผาตลอดจากปี 2564 ไม่น้อยกว่าร้อยละ 10

8.3 ตัวชี้วัด

เชิงปริมาณ

- (1) เกษตรกรได้รับการถ่ายทอดความรู้ ไม่น้อยกว่า 540 ราย
- (2) มีเครือข่ายเกษตรกรปลอดการเผาในพื้นที่ 9 แห่ง

เชิงคุณภาพ

- (1) เกษตรกรมีการลดต้นทุนจากการใช้เชื้อวัสดุทางการเกษตรมาผลิตปุ๋ยหมักทดแทนการเผา และใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงบำรุงดินทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น
- (2) พื้นที่เผาไหม้ และจุดความร้อน (hotspot) ลดลง ส่งผลให้สุขอนามัยของประชาชนดีขึ้น

9. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

9.1 เกษตรกรมีการลดต้นทุนจากการใช้เชื้อวัสดุทางการเกษตรมาผลิตปุ๋ยหมักทดแทนการเผา และใช้อินทรีย์วัตถุปรับปรุงบำรุงดินทำให้โครงสร้างดินดีขึ้น และมีรายได้เพิ่มจากการเพิ่มมูลค่าวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร

9.2 พื้นที่เผาไหม้ และจุดความร้อน (hotspot) ในพื้นที่เกษตรลดลง ส่งผลให้สุขอนามัยของประชาชนดีขึ้น

10. หน่วยงาน/ผู้รับผิดชอบ

กลุ่มอารักขาพืช สำนักงานเกษตรจังหวัด

1. ชื่อ นายวิษณุ คำพินิจ

ตำแหน่ง หัวหน้ากลุ่มอารักขาพืช

โทรศัพท์ 053-611044

2. ชื่อ นางพรพรรณ พรหมมา

ตำแหน่ง นักวิชาการส่งเสริมการเกษตรชำนาญการ

โทรศัพท์ 053-611044